

Koľko váži duša?

Čo je to duša? Je hmotná, alebo nie? Čo sa s ňou stane po smrti? Existuje vôbec? Z hľadiska teológie či filozofie určite, z hľadiska exaktnej vedy nie, aspoň zatiaľ. Podľa materialistu po nás po smrti okrem spomienok nezostane nič iné ako popol a prach. Z pohľadu človeka spirituálneho sa duša z hmotného tela len kamsi odšťahuje. Napríklad do kozmu, do neba, do pekla či do iného človeka. Alebo do slimáka. Kto vie.

Duša má presne 21 gramov. Aspoň tak to pred viac ako sto rokmi, po usilovnom bádani a pokusoch, zistil lekár Duncan MacDougall, ktorému nešlo do hlavy tradované tvrdenie, že telo bez duše, teda nebožtík, je ľahšie ako živý človek. A tak vážil a vážil, až mu vyšlo niečo tak nepatrne ľahučké, ako jeden plátok šunky. MacDougall pritom nebol troškár a šiel na to od podlahy. Postupne presvedčil šesť ľudí, ktorí celkom iste umierali, väčšinou na tuberkulózu, aby prispeli vede. Nechal zostrojiť mamutiú váhu, na ktorú neboráka umiestnili aj s postelou, a potom čakal, kým vypustí dušu. A pretože išlo o šesť rôznych duší, vážený doktor spriemeroval rozdiely medzi váhami živých pacientov a neskôr tých istých ako nebožtíkov a vyšlo mu práve 21 gramov. Dva kešu oriešky alebo dva egreše. Alebo jedna duša. Esencia živého človeka. Na jar roku 1907 svoj objav zverejnil tak v americkej tlači, ako aj v odborných časopisoch. Doktor MacDougall opisoval, že váha pacientov sa vždy znížila naraz v okamihu smrti a že vždy kontroloval, či náhodou nedošlo napríklad k úniku moču. Priemer nakoniec spočítal zo štyroch prípadov, pretože v dvoch ďalších sa mu meranie nepodarilo uskutočniť včas. Ďalším dôkazom bolo jeho váženie umierajúcich psov, ktorých zohnal hneď pätnásť. Váha sa vraj v ich prípade s príchodom smrti ani nepohla, čo mal byť jasný dôkaz, že zvieratá sú na rozdiel od človeka tvorovia bez nesmrteľnej duše. Rezultát znel: duša je hmotná substancia a dá sa zväziť.

KEĎ ODLETÍ DUŠA

Po tomto senzačnom objave sa na amerického bratranca Járu Cimrmana zosypali iní, ešte váženejší lekári. Ako to môže tvrdiť, keď sa predsa vie, že pacient umierajúci v horúčke sa potí, prestáva dýchať a úbytok váhy je daný jednoducho vypotením tekutiny, nie vypustením duše. No a psy sa, ako je známe, namiesto potenia ochladzujú práve dychom. A potom sa lekári na stránkach odbornej tlače hádali ešte dlhé mesiace. Logicky vzaté sa zdá takéto meranie nezmyselné. Smrť obvykle nenastáva v jedinej sekunde, ale ide o proces, keď postupne vypovedá srdce a krv prestane zásobovať orgány vrátane mozgu. Vedomie

môže určite fungovať dlhé minúty aj vo chvíli, keď už srdce nefunguje. To, že srdce prestane biť, neznamená istú smrť, koľkokrát sa ho podarí ešte „nahodiť“. V každom prípade ťažko zmeriate, o koľko kto schudol v rozhodujúcej chvíli. Psychológ

„Telo sa obráti v prach, ale duša pretrvá.“

Jerónym Klimeš však také váženie duše, ak by boli k dispozícii presné prístroje, považuje za zmysluplné (rozhovor s ním na túto tému nájdete na poslednej stránke článku). Ešte zaujímavejšou sa javí otázka, čo sa s človekom deje vo chvíli, keď umiera. A to bez ohľadu na to, či svoju smrť prežije a duša sa vráti späť do tela. Samozrejme, obrazne povedané. Aj keď – dodnes sa aj v prostredí sterilných nemocničných sál uchoval zvyk, pochádzajúci z pradávnych hlbín ľudskej minulosti, otvoriť po smrti človeka okná, aby duša mohla uniknúť von. Kam? To sa uvidí.

NIEKEDY STAČÍ SNÍVAŤ

Písať o duši je zradné už preto, že významov, kde sa o nej hovorí, je nespočetné množstvo. Nemusím chodiť ďaleko. Spo-

čítal som trochu kostrbato, podľa vzoru doktora MacDougalla, že len za posledných desať rokov používam výraz duša vo viac ako stovke článkov, a to vo všemožných súvislostiach a prímeroch, prípadne citujem najrôznejších mysliteľov, vedcov či umelcov, ktorí hovoria o strýznenej duši, hĺbinách duše, spriaznených dušiach, romantických dušiach, duši bojovníka, neskrotnej časti duše, blúdiacich dušiach, sváre duše a tela, duši národa, duševných strastiach, odrazoch duše alebo... nie, je toho veľmi veľa. Duša je väčšinou vo filozofii alebo v teológii považovaná za čosi, čo je podstatou života, a je od hmotného tela nezávislé. Telo sa obráti na prach, ale duša pretrvá. Je teda oveľa viac ako telo, ba viac ako konkrétny človek so svojím menom a osudom. Duša nie je medicínsky jasne definovaná, pre mnohých znamená takmer všetko, pre niekoho, naopak, len také rozmazané čosi. Nepochybné však je, že to slovo vždy nejakú súvislosť s ľudským dychom. A je jedno, či ide o grécke psyché, latinské animus, slovanské duša, alebo hebrejské nefesh. V každom prípade duša nie je nič ezoterické. S týmto pojmom pracuje už pekných pár tisícročí nespočetné množstvo slávnych hláv. A nie je náhodou, že ju často ako niečo ťažko pochopiteľné a uchopiteľné spájajú so snami. Už grécky filozof Platón prozreteľne tvr-

◀ „Duch často vyzeral ako človek, ale bolo na ňom niečo divné,“ opisuje rozšírenú tradičnú predstavu etnológ Petr Janeček. V ľudových predstavách nejde nikdy o nehmotnú záležitosť. „Dodnes sa v nemocnici po niečej smrti tradične otvára okno. Údajne kvôli tradícii z etických dôvodov, aby duša mohla odísť preč.“

dil, že neskrotná časť duše je obsiahnutá v snoch. A starí Germáni mali povest o nočnej more, čo je dnes odborné označenie zlého sna, ktorý sa objavuje v REM fáze spánku a dokáže nás prinútiť k tomu, že si ráno, zaliati potom, všetky hrôzy pamätáme. No a slovo mora pochádza z germánskeho slova mar, označujúceho nočný prízrak, ktorý si prišiel po dušu spáča. To, že duše bojovníkov odchádzajú do Valhally, vedeli Vikingovia, ale podobne uvažovali aj starí Slovania. Keď sa pochovával nejaký dôležitý bojovník či veľmož, na hranici s ním neraz skončili aj jeho žena či otrokyňa. Arabský historik al-Mas'údí dokonca tvrdil, že slovanské ženy „prahnú po spálení, aby mohli vojsť do raja spolu s dušami svojich mužov“. Celé stáročia sa verilo, že na Vianoce po domoch blúdia duše zosnulých rodinných príslušníkov. Preto sa zvyky po večeri nechávali ešte tri dni na stole. Rovnako tak sa celé pokolenia verí, že diabli sa platí dušou a ničím menším sa mu upísať nedá.

NEBO, PEKLO, RAJ

Moja, už dve – tri dekády premýšľaná pohanská predstava posmrtného života, či už nebeského, alebo pekelného, nie je rozložitý druidský dub, ale obrovský multiplex, v ktorom je tolko kinosál ako ľudí na svete. A každá sála premieta priamy

prenos zo života jedného žijúceho človeka. A vy máte možnosť navštíviť akúkoľvek kinosálu, takže vidíte, čo robia vaši známi, neznámi, milovaní aj nenávidení, ktorí vás prežili. Pravda, k nebu to má ďaleko... A s vidinou toho, ako jeho duša raz skončí, žije ne jeden viac-menej veriaci (ten hovo-

▲ Duncan MacDougall, lekár, ktorý na začiatku 20. storočia vážil zomierajúcich a tvrdil, že váha pacientov sa vždy v okamihu smrti znížila, a to presne o 21 gramov.

rí duši napríklad svedomie) a často tomu podriaďuje aj svoj pozemský život. Mnohí tušia, že na cestu do pekla stačí náležite hrešiť a potom umrieť. Najdramatickejšie to opísal už pred siedmimi stovkami rokov Dante Alighieri v *Božskej komédii*, v ktorej naozaj dušu do pekla preváža cez rieku Acheron démon Cháron, ktorý má v očiach kusy uhlia. Peklo má podľa Danteho deväť kruhov. Vyzerá ako obrovský kráter, ktorý vznikol pri páde Lucifera z neba. Prvý kruh sa nazýva predpeklie a hemží sa veľkými postavami ľudských dejín. Ohriali sa tu dokonca duše Mojžiša, Noema či Ábela, ktorí sa odtiaľto nakoniec dostali do raja. Druhý až deviaty kruh je plný hriešnikov, ktorí už v očistci svoje hriechy neolutovali. V deviatom strašne mrzne a nájdete tu všetkých zradcov histórie zoradených pekne podľa závažnosti previnenia. A na úplnom dne sídli pán podsvetia – Lucifer alebo Satan, po pás za-

„Neurochirurg Eben Alexander prežil klinickú smrť.“

mrznutý v ľade. Dante peklo navštívil len vo svojej fantázii, rovnako ako oveľa nudnejšie nebo, čo sa vraj podarilo aj mnohým ľuďom, ktorí počas klinickej smrti „život po živote“ zažili „naozaj“. Hovorí sa tomu NDE, teda zážitky na okraji smrti. Veľa pacientov, ktorých sa podarilo resuscitovať, opisuje, ako ich duša vystúpila z tela, vznášala sa nezúčastnene nad dramatickou scénou a potom pokojne opäť do tela vstúpila. Alebo sa ocitla v tuneli, na konci ktorého bolo svetlo, azda posmrtný život, azda nebo, azda peklo. Nikto síce bezpečne nepreukázal, že ide len o predstavy plynúce z pochodov mozgu patriaceho k telu, ktorého dych aj srdce sa zastavili, ale je to asi pravdepodobnejšie, než že práve takto vyzerá cesta s Cháronom do ríše mŕtvych. Ale kto vie? Keď sa spýtate psychiatrov, odpovedia vám, že tieto zážitky sú vysvetliteľné. Hovorí sa tomu zmenený stav vedomia, ku ktorému dochádza napríklad pri požití drog, nadbytku niektorých liekov, ale napríklad aj pri nedostatku cukru alebo kyslíka v krvi. A napríklad práve posledná menovaná príčina môže súvisieť

práve so spomínanou cestou tunelom, keď vám prestane biť srdce. V kóme sa môžu diať veci. A niekde tu sa mohla vziať aj predstava raja. Americký neurochirurg Eben Alexander, ktorý sám klinickú smrť prežil, dokonca opisuje, ako sa dostal do akéhosi sveta plného spevu s ružovými oblakmi a neprirodzenými okrídlenými bytosťami, potom nasledovalo stretnutie s nádhernou ženou obklopenou miliónmi motýľov, najskôr niččo, ako sú Tolkienove lesné mestá elfov. Toto si lekár pamätal potom, čo sa po týždni prebudil z kómy, keď vraj jeho mozgová kôra nejavila žiadnu činnosť. Usúdil z toho, že duša, ktorú on nazýva vedomím, nie je s mozgom, a teda s telom, nijako spojená. Aspoň to tvrdí v knihe *Dôkaz neba alebo Neurochirurgova cesta do posmrtného života*.

ŽIVOT PO ŽIVOTE

Ak opomenieme, že Alexander je veľmi problematický lekár, vyhodенý z niekoľkých nemocníc, s vedeckou obcou nijako nepohol ani jeho údajný dôkaz, na ktorom svoju teóriu stavia, že jeho vedomie cestovalo po rôznych dimenziách, zatiaľ čo jeho mozog bol úplne ochromený. Chce tým zboriť teóriu, že zmenené stavy vedomia sú dôsledkom zlého fungovania mozgu, pretože jemu vraj nefungoval vôbec. To má

byť zdokumentované tomografiou, ktorá je však neprístupná. Ale podľa výpovede jednej z ošetrojúcich lekároch jeho mozog počas kómy fungoval. Alexanderova kniha sa však dobre predávala, hoci zďaleka nedosiahla obrovský úspech bestselleru *Život po živote* Raymonda Moodyho z roku 1975, ktorý svojimi rozhovormi s tými, ktorí prežili svoju smrť, dokázal dopyt

„Kresťan si vlečie do posmrtného života metráky hriechov.“

po otázkach posmrtného života na dlhý čas uspokojíť. Psychológ a filozof Moody netvrdil, že sa pohyboval aj napriek smrti mozgu v nebi, ale podrobne opísal skúsenosti ľudí, ktorí sa po klinickej smrti vrátili späť. Zážitky z takejto cesty až do záhrobia sa pozoruhodne podobali – bez ohľadu na vek, pohlavie, druh choroby, sociálne postavenie alebo bydlisko. Zaujímavé boli hlavne pasáže o tom, ako veľmi sa im po takýchto zážitkoch zmenil pohľad na život. Ako prehodnotili vzťahy, vnímanie seba samého a to, čomu sa hovorí zmysel života.

Moody sám pripúšťa, že na to, čo je po pozemskom živote, veda nedokáže exaktne odpovedať, ale je presvedčený, že smrťou sa všetko nekončí, že duša nejakým spôsobom pretrvá. Všeobecne sa dá povedať, že zhruba dvadsať percent z umierajúcich pacientov, ktorí boli privedení späť k životu, tvrdilo, že aj napriek zlyhaniu srdca videli napríklad lekára, sami seba, nemocničnú izbu či operačnú sálu, na ktorej práve ležali. Akoby sa ich duša vznášala kdesi hore. Či je niečo také možné, nebolo nikdy potvrdené. No mozog, zbavený načas prívodu okysličenej krvi, môže pracovať veľmi neštandardne.

DUŠA ZA BRÁNOU VEDY

Psychológia používa slovo duša ako neurčitý pojem na označenie vedomia, vnímania, citenia či myslenia človeka. Podľa psychológa Jeronýma Klimeša, ktorý vyštudoval aj prírodovedeckú fakultu a ako katolík verí v nesmrteľnosť duše, sa dnes v psychológii namiesto duša hovorí osobnosť, lebo terminológia sa zmenila. „Vôľa znamenala rozumovú aktivitu, žiadatosť zmyslov. Teraz sa tomu súhrnne hovorí motivácia. A namiesto duše máme osobnosť. Takže duša pôsobí ako historický pojem, ktorý moderná psychológia nedefinuje. Zostáva však súčasťou filozofie, kde Aristoteles jasne vymedzuje, že duša je princíp (počiatok či zdroj) života každého organizmu. Kým však nebudeme mať opakovateľný experiment preukazujúci aktivitu duše oddelenej od tela, musíme tento termín nechať za bránami experimentálnej psychológie,“ hovorí doktor Klimeš. Podivuhodné javy tu môžu existovať odjakživa, ale veda ich objaví, až keď dozrejú technológie. „Bez ďalekohľadov sa nedalo rozhodnúť, či je svet heliocentrický alebo geocentrický. V psychológii tiež nemáme žiadnu metodológiu, ako merať napríklad telepatiu. To však neznamená, že neexistuje. Hypnóza bývala tiež nevedecká, ezoterická zábava na jarmokoch a hodoch, potom ju začali skúmať vedci a dnes už skoro nikoho nezaujímá, pretože je to otrepaná záležitosť. Už je to nuda, o ktorej vyšli tisíce kníh,“ dodáva.

SPASTE SVOJE DUŠE

Viera vo večné duše nepozná hranice ani kultúrne, ani náboženské. Vždy ma fasci-

▼ **Obraz Louisa Janmota zo série *Báseň o duši*, ktorú vytvoril v polovici 19. storočia. Ako si predstaviť dušu? Pre človeka odjakživa lákavá, ale vždy ťažko zodpovedateľná otázka.**

▲ Dávna staroveká predstava, že duše na onen svet preváža cez rieku Acheron démon Cháron, býva obvykle trochu temná. Autor tejto ilustrácie z 19. storočia si však posmrtnú cestu predstavuje skôr ako neviazanú zábavu.

noval tajomný ostrov Mont-Saint-Michel, ktorý je raz zaliaty morom, inokedy obklopený pieskom a kalužami slanej vody, o ktorom si bretónski Kelti predstavovali, že je Hrobová hora, kam odplávajú duše zomrelých. Bludičky boli podľa ľudovej tradície zase duše „nekrsteniatok“, teda zosnulých nepokrstených detí, rusalky na Ukrajine sú napríklad duše mŕtvych dievčat, a ak pôjdeme napríklad do Ameriky, duchov a duše obsahuje nespočetné množstvo indiánskych legiend. Napokon, niektorí Indiáni predtým verili, že vyfotím im ukradnete dušu. Cestovateľ, filmár a dobrodruh Steve Lichtag mi zase opisoval svoje zážitky z Tibetu: „Keď Tibeťan zomrie, pozostalí dávajú jeho duši nejaký

„Spása duše je hlavným motívom kresťanovej viery.“

časopriestor, aby mohla spokojne z tela odísť. Preto pri ňom niekoľko dní sedia, prinesú mu jedlo a pitie, pomaly sa lúčia a čakajú, kým duša odíde. Potom telo zosnulého odnesú na najvyšší kopec v okolí, a ako ho nesú, špeciálnym pokrikom volajú supy. Mŕtveho položia na zem na otvorený priestor a supy sa k nemu začnú zlietať, vedia, že dostanú potravu. Dedinčania navyše sekerou a nožmi mŕtve telo rozsekajú a rozrežú, aby to mali supy jednoduchšie. Zlietne sa ich tam napríklad päťdesiat a v priebehu chvíľky zostane len kostra. Na niektorých miestach je ťažké zohnať dostatok dreva na kremáciu alebo vykopať hrob v kamenitej pôde, nebeský

pohreb je tak praktický spôsob likvidácie ľudských pozostatkov. Z budhistického hľadiska je mŕtve telo bez duše len kus neživej hmoty.“ Ale nemusíme putovať tak ďaleko. Praha bývala, najmä začiatkom minulého storočia, plná špiritizmu a dopyt po vyvolávaní duší zomrelých bol obrovský. Predpokladá sa, že keď zomrieme, duša sa od tela odpúta. A v mnohých náboženstvách sa stretáme s tvrdením, že duša telo pri zrození akoby osídli, po smrti ho opustí a potom si jednoducho nájde iné telo. Spása duše je hlavným motívom kresťanovej viery a jeho správania, ale etnológ Petr Janeček mi vysvetľoval, že očistec bol až stredoveký cirkevný výmysel. „Predstava, že existuje duch mŕtveho človeka, s ktorým môžeme komunikovať, sa vytvorila práve až s očistcom. Očistec vznikol šťastie ako biznis. Ľudia platili mníchom, aby sa modlili za duše v očisti. V Biblii nájdete jediného ducha, čo je skôr trik čarodějnice, ktorá ho ukáže kráľovi Saulovi. Nikto tam však duchov nevyvoláva, pretože existenciu ducha vylučuje: keď zomriete, idete do neba alebo do pekla. Zlaté obdobie duchov je až 19. a 20. storočie.“

KEĎ DUŠA CHLADÍ

Duch, teda duša zomrelého, sa podľa Janečka za čosi hmotné považoval napokon odjakživa. „Mohol vás spáliť alebo ochladiť. V Rusku sa verilo, že keď vás po smrti navštívi manželka, má napríklad v chrbte diery, ktorou vidieť vnútorné orgány. Preto sa k vám nikdy chrbtom neotočí. Duch teda často vyzeral ako človek, ale bolo na ňom niečo divné. Napríklad mal kopyto. Predstava ducha ako niečoho nehmotného

neexistovala. Dodnes sa v nemocnici po niečej smrti tradične otvára okno. Údajne kvôli tradícii z etických dôvodov, aby duša mohla ísť preč. Keby bola nehmotná, tak by to bolo jedno. Duša mávala aj podobu holubice alebo havrana. Keď ešte koncom 19. storočia na salaši spal bača a okolo neho behala myš, nesmeli ju zabiť, pretože sa verilo, že to je jeho duša, ktorá mu pri spánku v podobe myši vybehla z úst. Keby ju zabili, už by sa neprebudil.“ „Duše sú pre človeka neviditeľné, ale pokiaľ chcú, je možné ich uvidieť, a vtedy na seba berú najčastejšie zvieraciu podobu, obvykle vtáču; môžu mať podobu holubice, kačice, sláviky, lastovičky, kukučky, orla či krkavca. Ale tiež môžu mať podobu motýľa, muchy, myši, hranostaja či zajaca. Objavujú sa aj v podobe plamienka,“ píše profesor Josef Kandert v knihe Náboženské systémy s tým, že v našom stredoeurópskom

▲ Platón a Aristoteles, alebo odveký spor. Všimnite si, ako Raffaello Sanzio vyobrazil oboch antických filozofov. Platón ukazuje prstom nahor - tvrdil, že duša prichádza z iného, lepšieho, ideálneho sveta. Aristoteles naproti tomu smeruje dlaňou k zemi, bol zástancom overiteľného skúmania a dušu považoval skôr za princíp života pozemských bytostí.

▲ Svetlo na konci tunela. Tak mnohí pacienti, ktorí prežili svoju klinickú smrť, opisujú zážitok odchodu z tohto sveta.

priestore je najobvyklejšia biela holubica. Ľudia podľa neho mohli v existenciu duše veriť z rôznych dôvodov. Či to boli spomínané sny, čo často vnímali ako akúsi cestu duše po krajinách mimo tela, alebo samotný spánok, keď mala duša opúšťať telo, rovnako tak v priebehu chorôb alebo smrti, keď došlo k definitívnemu opusteniu tela. Obrazom duše mohol byť tieň, čosi nehmotné, ale viditeľné. Ale dušu bolo možné vidieť aj v odrazoch na vodnej hladine či v zrkadle. Duše hriešnikov boli podľa povestí odsúdené blúdiť po tomto svete ďalej ako duchovia či prízraky. Niekedy škodili, inokedy pomáhali.

LIEČBA DUŠÍ

Na presvedčení o liečivej sile duše nie je vlastne nič nové. Už šamani pred mnohými tisíckami rokov potierali rany medom a zahánali zlých duchov z tela pomocou zvuku bubienkov, spevu, zariekavania a rituálnych tancov. Zdanlivo ide o nezmyselnú činnosť, ale viera v zázračnú moc medzi či šamana podľa evolučných psychológov fungovala ako placebo. Keď lekárom počas prvej svetovej vojny došlo morfium, tvrdili pacientom, že obyčajná voda, ktorú im podávali ako liek, obsahuje veľmi účinnú látku utišujúcu bolesť. A úľava naozaj prišla. Ostatne je známe, že lieky na bolesť hlavy prinášajú úľavu často už vo chvíli, keď

ich prehltnete, a látka v nich obsiahnutá ešte nemôže ani zďaleka pôsobiť. Podobne fungujú aj meditačné techniky, nielen joga či modlitba, ale napríklad aj krepčenie okolo ohňa, pohľad do duše, vyslovanie slabiky „óm“, jednoducho čokoľvek, čo vám umožní zmeniť vedomie, čo má kľady, ale občas aj zápor. Taký guru Jára praktizoval liečbu duše veľmi kreatívne. Osobná návšteva v jeho Ateliéri duše vyšla

▼ „Nebud'te ako malý, pán Kabát,“ pokúša v *Hrátkách s čertem* pekelník Solfernus (Vladimír Ráž) vyslúženého dragúna (Josef Bek), ktorý odmieta zahrať si karty o svoju dušu. „Duša? Cha cha! Videli ste niekedy dušu, pán Kabát? Môžem vám smelo povedať, že je to oveľa menej ako poriadny rybí mechúr - také pfff, nafúknuté nič! Zväziť ju nemôžeš, zmerať ju nemožno, chutí neslano, nemastno, nevydáva ani vôňu, ani smrad...“

dievčatá na 108 108 Kč (asi 4 350 eur) za tri konzultácie a dvanásť fotiek. Dievčat, ktoré tento Óm nadsamec pri seminároch „odháčkoval“, čo bol prakticky normálny sex s ním, bolo veľa. Ale nepodstúpte to pre blaho duše, zvlášť keď ju každý vníma trochu inak. Doktor Faust ju napríklad použil ako cenné platidlo. Duša je skrátka niečo neuchopiteľné, éterické, krehké, ale zároveň aj desivé. Aspoň ak sa na ňu pozrieme tak, ako psychoanalytik Carl

„Doktor Faust použil dušu ako cenné platidlo.“

Gustav Jung, ktorý v knihe *Psychológia a alchymia* napísal, že „ľudia urobia čokoľvek, nech je to akokoľvek absurdné, aby sa vyhlili tomu, aby čelili svojej vlastnej duši“. Mnohí tunajší ateisti o tom možno nepremýšľajú, ale to naozaj nemusí byť sranda, keď si ako kresťan so sebou do posmrtného života odvečiete metráky hriechov, ako hinduista zase neistotu, ako kto alebo čo sa po smrti prebudíte: ako budúci prezident alebo ako dážďovka? A ako vidíte budúcnosť svojich duší vy?

Lukáš Kašpar

Psychológ PhDr. JERONÝM KLIMEŠ, Ph.D. (54), nie je k možnostiam existencie (ne)hmotnej nesmrteľnej duše vôbec skeptický. Tvrdí len, že pokiaľ nebudeme mať dostačujúce inštrumenty, ako jej existenciu preukázať či vyvrátiť, bude odsunutá z oblasti psychológie do filozofických kategórií, kde je, naopak, jasne definovaná už od Aristotela.

Psychológ
Jeroným
Klimeš.

RAZ MOŽNO DUŠU ZVÁŽIME

■ Existuje duša?

Predtým, teda pred viac ako dvoma storočiami, nebola o duši žiadna pochybnosť, len sa debatovalo, kde je, aká je a aká je jej podstata - či je hmotná alebo nehmotná, trvalá alebo dočasná. Tento pohľad zmenili až prírodné vedy, ktoré rozmetali tradičné dôkazy, ktoré platili prinajmenšom do 18. storočia. Psychológia dnes používa pojem osobnosť, ale pojem duša z filozofického hľadiska stále existuje.

■ Kedy duša vzniká?

Duša vzniká v tom okamihu, keď sa neživý predmet stane živým. Predstavte si veľmi zjednodušene, že človek spadne do rybníka a vytiahnete ho utopeného. Ide o rovnakú hmotu, rovnaké telo, ale napriek tomu tam niečo chýba, je mŕtvy. Analogicky k zákonu o zachovaní hmoty sa predpokladalo, že to niečo - duša - muselo zostať pod vodou. A fantazirovalo sa, že si ju tam možno vodník strčil do hrnčeka. Za jasným rozdielom medzi mŕtvym a živým človekom mala stáť práve duša ako zdroj života.

■ Duša sa teda brala ako princíp života?

Áno. V rovnakých podmienkach máte dve úplne rovnaké semienka, ale jedno rastie, druhé nie. Ten rozdiel medzi nimi sa potom definoval ako duša. Už od Aristotela, ktorý napísal knihu *O duši (Peri psyché)*, máme dušu takto definovanú pre všetky živé organizmy. To platilo nielen v staroveku a stredoveku, ale dlho aj v novoveku. Aristotelovu definíciu prevzalo aj kresťanstvo.

■ Takže dušu má aj vírus, napríklad covid?

Áno, rastliny aj zvieratá. Hlavná debata vtedy bola len o tom, či je ľudská duša nesmrteľná a pretrváva po smrti a či potom prechádza do nejakého paralelného priestoru alebo prázdnoty.

■ Do neba, do pekla?

Pozor, peklo nemá byť miesto, ale sebaďalší truktívny stav duše. Spokojné fungovanie je, naopak, nebo. Vízie obláčikov či kotlov so šírou sú len metaforické obrazy. Podľa Ježiša sa však tieto stavy začínajú už na zemi, do budúceho života si ich len odnášame. Keď smrť zastihne človeka plného nenávisti voči expartnerovi, riskuje, že v tomto pekle zostane navždy.

■ Kam teda príde duša po smrti?

To by som tiež rád vedel. Experimentálne nie sme schopní zmerať, čo sa s dušou po smrti deje. Je to za hranicou merateľnosti, nech sa to týka fyziky alebo psychológie, takže tieto javy zostávajú za hranicami vedy. Optimisticky dodám „zatiaľ“.

■ Zatiaľ?

Ľudia mi rozprávajú príbehy o tom, že dcéra prišla do kuchyne a plakala, že práve umrel dedo, že za ňou prišiel. Rodičia ju utešovali, že je to nezmysel. O pár minút zazvonil telefón, že starý otec skutočne zomrel. Tak na tisíc klientov sa objaví jeden takýto príbeh, čo nie je málo. Nepredvídateľné javy sa nedajú premerať ani opakovať. Pretože však podobných príbehov je pomerne veľa, myslím si, že v tejto oblasti určite existuje niečo, čo ešte nepoznáme.

■ Spor sa vedie hlavne o to, či duša existuje sama osebe, teda aj bez ľudského tela.

Údajné dôkazy o tom, že niečia duša opustila počas klinickej smrti telo a potom sa doň vrátila, presvedčajú vždy len dotyčného človeka, ale nie ostatných. Môžeme im to veriť, ale je to dôkaz iba pre toho, kto to sám zažil. Aj keď verím v posmrtný život, nie je to pre mňa dôkaz, že duša môže existovať aj bez tela. Počas zážitkov

blízkyh smrti mozog stále ešte nejakو funguje; nevieme, ako dobre, ale o úplnú smrť ešte nejde.

■ Zmení takáto skúsenosť človeka?

Áno. Títo ľudia tvrdia, že sa už smrti nebaja, že už si to vyskúšali. Po návrate z prahu smrti sa často pozerajú na smrť inak, občas sa im zmenia aj hodnoty. Zážitky blízkej smrti však nie sú nič výnimočné, o ich existencii dobre vieme, ale ako objektívny dôkaz posmrtného života sa naozaj použiť nedajú.

■ Keď pred viac ako sto rokmi zvažil lekár Duncan MacDougall dušu s tým, že má 21 gramov, odborníci sa mu vysmiali. Môže však na tom niečo byť?

Vo vede na začiatku vždy stojí experiment. Keď sa potvrdí experiment, až potom sa k nemu vymýšľa teória. Možno keby sme mali presnejšie prístroje, dokázali by sme úbytok hmotnosti pri úmrtí. Predtým sa gravitačné pole tiež nedalo merať jednoducho preto, že prístroje na to vtedy nestačili. Navyše sa dobre presadzujú myšlienky, ktoré zapadajú do nejakej zavedenej teórie. Newtonovej fyzike museli odporovať tucty nových experimentov, kým vedci začali vymýšľať nové teórie na ich vysvetlenie. Aj keby sme teda dokázali úbytok váhy pri úmrtí, aj tak by psychológovia potrebovali množstvo ďalších experimentov, aby začali hovoriť: Kurník šopa, čo s tým? Musíme vymyslieť novú teóriu.

■ Naozaj k tomu môže dôjsť?

Prečo nie? Taká teória strún, čo je vo fyzike jedna z teórií všetkého, má veľký problém, že neexistuje experiment, ktorý by ju potvrdil či vyvrátil. Zastrešila by kvantovú teóriu aj teóriu relativity, ale dnes je to pre fyzikov rovnaké intelektuálne cvičenie ako duša v psychológii či vo filozofii. -luk-